

Program proti šikanování

Program proti šikanování vychází z metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 21 149/2016 a je součástí preventivního programu školy.

1. Cíl programu

Vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na oblast komunikace, rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany došlo či ne, pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu.

2. Tvorba a realizace programu

Podílí se všichni pedagogičtí pracovníci školy, kteří nesmí akceptovat šikanování v jakékoli formě. Vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů, založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka.

3. Koordinace tvorby programu

- školní metodici prevence: Mgr. Jana Nálezková, Mgr. Eva Nováčková

4. Vyhodnocení naplňování programu

- metodici prevence na závěrečné pedagogické radě školního roku

5. Podpora programu

- vzdělávání pedagogických pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování
- doplňování odborné literatury
- kontrola dohledů nad žáky

6. Dokumenty, literatura

- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 21 149/2016
- Metodický pokyn k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21 291/2010-28
- Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií České republiky při prevenci a vyšetřování kriminality dětí a mládežd a kriminality na dětech a mládeži páchané č.j. 25 884/2003-24
- Kolář, M.: Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál. 2005 ISBN: 80-7367-014-3

7. Pomoc

- Pedagogicko-psychologická poradna Hybešova 15
- Střediska výchovné péče

- OSPOD
- Policie České republiky
- Poradna na stránkách www.minimalizacesikany.cz

8. Informování žáků o problematice šikany

- vyučování
- třídnické hodiny
- mimoškolní pobyty (adaptační kurz pro žáky 6. ročníku)
- nástěnka před kabinetem výchovného poradenství, schránka důvěry
- www.zsmilenova.cz,

9. Informování žáků a rodičů o programu

- žáci: na začátku školního roku, zápis v TK
- rodiče: na první schůzce rodičů (září)
- www.zsmilenova.cz

10. Co dělat, pokud se dozvím o šikaně

Obrátit se na učitele, třídního učitele, vychovatele, výchovného poradce, metodika prevence, školního psychologa.

11. Co dělat, pokud nejsou projevy šikany uspokojuvě řešeny TU

Obrátit se na výchovného poradce Mgr. Janu Hulíkovou a školního metodika prevence Mgr. Janu Nálezkovou (548 422 935), ředitele školy Mgr. Jiřího Křenka (548 422 932), školskou radu, zřizovatele, Českou školní inspekci. Pro snadnější a rychlejší řešení je přínosné zachovat postup v námi uvedeném pořadí.

12. Charakteristika šikany

Šikanování (ubližování) je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a většinou opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky (bití, vydírání, poškozování věcí), tak i útoky slovní (nadávky, pomluvy, vyhrožování či ponižování).

13. Projevy šikany

- verbální: přímá, nepřímá – psychická
- fyzická: přímá, nepřímá (sem patří i krádeže a ničení majetku oběti)
- smíšená: kombinace verbální a fyzické šikany
- kyberšikana: projevy šikany prostřednictvím elektronické komunikace

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

14. Obecné zásady při řešení šikany

- rozhovor s obětí (vnější obraz šikanování) + nalezení vhodných svědků
- rozhovor s informátory a svědky individuálně – vnější obraz šikanování
- konfrontace informátorů - v případě neshod ve výpovědích
- rozhovor s agresory

- konfrontace agresorů

V prvních třech fázích musíme získat co nejpřesnější informace o situaci ve skupině.

Vnější obraz šikanování

V rozhovorech s obětí a informátory a svědky zjistíme:

- kdo je obětí, počet obětí
- kdo je agresorem
- kdo z nich je iniciátor
- kdo je aktivní účastník šikanování
- co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem
- jak dlouho šikanování trvá

Vyšetřování

Po celou dobu se snažíme zabránit domluvě pachatelů.

Vyšetřování má probíhat rychle – v ten samý den, kdy k ní došlo.

Rozhovor s obětí – Co se stalo? Kdo začal a jak? Stalo se něco takového již dřív? Kdo u situací byl (spolužáci i učitelé)?

Nalezení vhodných svědků a rozhovor s nimi. Informátor může být označen obětí a nebo musíme věřit své intuici a hledáme někoho morálně zásadového. S informátory mluvíme postupně, individuálně. Lidi, kteří jsou označeni za agresory či lidi, kteří s nimi sympatizují necháváme ve vyšetřování jako poslední. Nápadné nesrovnalosti řešíme konfrontací. Nikdy nekonfrontujeme agresory s oběťmi!!!

Rozhovor s agresory a konfrontace mezi nimi. Již z předchozích rozhovorů s obětí a informátory bychom měli mít přesnou představu, co se stalo. Agresori budou velmi pravděpodobně vše popírat a lhát.

Informace, které řeknou oběť i informátoři musí zůstat utajené. Tajíme i jména informátorů (mohou nám být nápomocni později jako ochrana oběti).

Léčba

Po vyšetření je nutné kontaktovat rodiče, uskutečnit setkání rodičů, vedení školy a ostatních, kteří se vyšetřování zúčastnili. Rodičům oběti i agresorům předáváme kontakty institucí, na které je možné se obrátit o pomoc (SVP, PPP, jiní).

Možnosti potrestání agresorů: důtka třídního učitele, ředitele školy, snížená známka z chování (viz školní řád). Možnost vyřadit agresora a přeradit do jiné třídy.

Náprava situace ve skupině - práce se třídou na třídnických hodinách, ŠPP, školní psycholog, pomoc SVP nebo PPP.

15. **Řešení situace vlastními silami** (počáteční stádia šikanování)

- Rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování – *třídní učitel se žáky na začátku školního roku stanoví pravidla chování ve třídě* a připraví postup při řešení situace ve třídě, ve které někomu není dobře (seznam lidí, na které je možné se obrátit – spolužáci, učitelé, rodiče, známí, ředitel, internetové poradenství).
- Počáteční stádia šikanování – při projevech počátečního stádia šikanování začleňuje *třídní učitel* do třídnických hodin témata – bezpečí ve třídě a mimo třídu, dodržování pravidel společenského chování, násilí a různorodost jeho projevů, obrana proti násilí, rozdíl mezi žalováním a prosbou o pomoc (pro sebe nebo spolužáka), chování k lidem, které nemám rád nebo si s nimi nerozumím. Zároveň dá učitel jasně najevo nesouhlas s jakýmkoli projevem ubližování.
- Pokud třídní učitel nedocílí změny, kontaktuje metodika prevence, s kterým celkovou situaci konzultuje.

- ŠMP kontaktuje školního psychologa či celé školní poradenské pracoviště, dále učitele výchovy ke zdraví (či rodinné výchovy) a občanské výchovy - společně vytváří další postup práce se třídou (zařazení tematiky do hodin, použití depistážního dotazníku, rozhovory s obětí).
- Při vlastním vyšetřování dodržovat zásady - bod 14.

16. **Řešení situace pomocí z venku** (pokročilá a nestandardní šikana, skupinové násilí vůči oběti)

- překonání šoku ped. pracovníka a bezprostřední záchrana oběti
- zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
- pokračující pomoc a podpora oběti
- kontaktování Policie, OSPOD
- vyšetřování (bod 14)
- kontaktování PPP nebo SVP – domluva na postupu práce se třídou

PŘÍLOHY:

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
(Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízrůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávalo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná bolest hlavy
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje zlobu i vůči rodičům.
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje více doma, než mělo ve zvyku.

Krizový plán - VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

Zdroje informací:

- sdělení rodičů
- vlastní pozorování
- poznatky od vyučujících nebo žáků

Všichni pedagogičtí pracovníci musí postupovat koordinovaně a chránit zdroj informací.

1. krok – odhad závažnosti

Velmi důležité je určit, zda:

- daný problém vyřešíme v rámci školy,
- požádáme o pomoc odborníka zvenčí (PPP, SVP).

Pro odhad závažnosti máme 4 kritéria:

- A) **způsob chování a výpovědi svědků a obětí** – mluví-li otevřeně nebo ustrašeně, nepopírají-li násilí nebo naopak tvrdí, že neexistuje, zda soucítí s obětí nebo ji třeba obviňují
- B) **závažnost a četnost agresivních projevů** – dojde-li k těžkému zranění, je pravděpodobné, že šikana měla nějaký vývoj. Gradovala – pokročilé stádium
- C) **doba, po kterou šikanování trvalo** – údaj, že šikanování trvalo déle než 3 měsíce tím naznačuje pravděpodobnost pokročilého stádia (projevy šikany v 1. třídě jsou jiné, než když se provalí šikana v 9. třídě) – šikana běží delší dobu (i několik let)
- D) **počet obětí a agresorů** – pokud se dozvíme o větším počtu obětí, agresorů (3 – 4 a více) lze usuzovat, že ve skupině (třídním kolektivu) převládly normy šikanování = nastolení ideologie

V případech pokročilého stadia už tato problematika patří odborníkům.

- zajistit ochranu obětem
- nedělat kroky ve vyšetřování
- spolupráce s odbornými pracovišti

2. krok – rozhovor s informátory a obětí ... (provádí výchovný poradce, metodik prevence)

- Jakoukoliv informaci nezpochybňovat, ale prověřit a vše si zaznamenat. Nereagovat obranně, nebagatelizovat. Chránit zdroj a obsah informací.
- Důležité je, aby nás oběť vnímala jako oporu a cítila od nás možnou pomoc. My musíme trpělivě naslouchat a vcítit se do situace oběti.
- Rozhovor musí být proveden tak, aby o něm ostatní spolužáci nevěděli (možná pomsta agresorů). S obětí je nutné hovořit jiný den než s agresory.
- Důležité je domluvit se s rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte, ubezpečit je, že pomůžeme, a naznačit příští kroky.

3. krok - nalezení vhodných svědků

- Žáci, kteří s obětí sympatizují, kamarádi s ní nebo ji alespoň neodmítají. Nevybíráme si podle svých sympatií.
- Rozhovor se svědky vést jednotlivě mezi čtyřma očima, aby o nich nevěděli ostatní žáci (souvisí s ochranou oběti).

4. krok – individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

- Rozhovory zorganizovat tak, aby o nich druzí nevěděli.
- Závažnou chybou vedoucí k ohrožení vyšetřování je společné vyšetřování svědků a agresorů. Za zásadní chybu je považována konfrontace oběti a agresora. Někdy to dokonce vede k tragikomickým závěrům, kdy oběť je označena za agresora a za příčinu nesvárů ve skupině.

5. krok - ochrana oběti

- Zvýšená pozornost ve školním klimatu třídním učitelem, zvýšený dozor, zorganizovat bezpečné příchody a odchody dítěte ze školy.
- Po dobu šetření je možné se souhlasem vedení školy nechat oběť doma.
- Lze doporučit rodičům odborníka z PPP nebo SVP, či jiné instituce zabývající se touto problematikou.

6. krok – rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

- Poslední krok ve vyšetřování.
- Dokud nemáme shromážděné důkazy, nemá smysl s agresorem mluvit. Vše zapře a podezření vyvrátí nebo zpochybní. Hlavně však dostane echo, že někdo žaloval.
- Rozhovor má v první řadě agresora okamžitě zastavit a ochránit oběť, ale i jeho před následky jeho činů. Většinou se dá použít princip „přitlačení ke zdi“. Např. ho upozorníme, že při jakémkoli náznaku šikanování bude jeho potrestání přísnější, případně to bude ohlášeno policii apod. Zároveň zdůrazníme, že k jeho snaze napravit situaci, bude přihlédnuto při řešení jeho chování.

7. krok – jednání výchovné komise

- vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitel, rodiče žáka, školní psycholog, případně odborník z PPP, SVP

8. krok – rozhovor se zákonnými zástupci oběti

- U počáteční šikany, která se dá vyšetřit během jednoho nebo dvou dnů, obvykle proběhne až po jejím vyšetření. Úkolem je rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních.
- Sejit se v jiný den, než jsou výchovné komise.
- Sdílet zákonným zástupcům, jak jsme v dané věci postupovali (kroky řešení, závěry, domluva na dalších opatřeních, možnosti další spolupráce).
- Časový horizont pro sledování situace (po týdnu, 14 dnech).

9. krok – práce s celou třídou

- Uzavření celé záležitosti vedením školy přede všemi žáky ve třídě. Výsledky šetření šikany, včetně potrestání agresorů je nutné oznámit před celou třídou. Děti musí vědět, že ve škole šikana nebude trpěna. Jestliže děti (přihlízející většina) neuvidí, že my jsme zásadně proti takovému jednání, začnou ho považovat za normální.
- Ozdravění třídy – dlouhodobý proces
- Nastavení nových funkčních pravidel, třídu neustále sledovat.
- TU + ŠMP informovat všechny členy pedagogického sboru (obecné informace – shrnutí případu, seznámit je s nastavenými pravidly).
- Jednotnost a důslednost pedagogického sboru.
- Při nezastavení problematiky šikanování kontaktovat ŠMP, VP, školního psychologa (přivolání pomoci – instituce zabývající se touto problematikou).

Stadia šikanování:

1. Stadium: Zrod ostrakismu

Mírné, převážně psychické formy násilí, žák není oblíbený, nebaví se s ním, pomlouvají ho, vymýšlí na jeho účet drobné legrácky. Tato zárodečná forma se vyskytuje téměř ve všech sociálních skupinách. Pokud se této počáteční podobě opakovaného „legračního“ ubližování slabšímu nebudeme věnovat, může se z ní stát i pokročilá šikana. K tomu může přispět, ať už vědomě, či nevědomě, sám pedagog (častěji vytýká nějakému žákovi jeho slabiny nebo neschopnost, snižuje jeho autoritu).

2. Stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Počátky fyzické agrese. Spolužáci si na neoblíbeném dítěti začnou odreagovávat nepříjemné pocity, např. z očekávané písemné práce nebo prostě jen z toho, že je docházka do školy obtěžuje, ostrakizovaní žáci slouží jako hromosvod.

3. Stadium: Vytvoření jádra (klíčový moment)

Vytváří se skupina spolupracujících agresorů, už se nešikanuje nahodile, ale systematicky. Objevuje se falešná solidarita – normou třídy je „nebonzovat“. Projevuje se pokřivená morálka – všichni o šikaně vědí, ale nikdo nic neudělá.

4. Stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou třídy. I mírní a ukáznění žáci se mohou začít chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka.

5. Stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni žáci ve třídě. Dokonce i oběť přijme normy skupiny za své a nepřipadá jí to nenormální. Oběť agresora brání. Tato šikana se v současné době může objevit i ve třídách základních škol. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsou pro přehlednost označeni jako otrokáři a otroci, jedni mají práva a druzí nemají žádné.

PEDAGOG ŘEŠÍ 1. + 2. stádium

Hodnoty a postoje vůči šikanovanému nejsou přejaty většinou.

POKROČILÉ STÁDIUM (3. + 5.) ŠIKANY ŘEŠÍ ODBRONÍCI (SVP)

Normy, hodnoty, postoje byly přejaty většinou téměř všemi členy skupiny, ze strany skupiny je odpor k rozkrytí šikany – všichni lžou, zapírají.

- ochrana oběti
- rozhovor s obětí a informátory (systematicky, informace od ostatních pedagogů, čeho si kdo všiml)
- nalezení vhodných svědků - velmi obtížné!!!

Vypracovaly: Mgr. Jana Nálezková; Mgr. Eva Nováčková - školní metodičky prevence